

Pradinio ir pagrindinio ugdymo Bendrųjų programų 17 punkto išaiškinimas

Siekdama gerinti darbo planavimą, mokykla gali pasirengti savo *Planavimo tvarką*, kurioje ji gali nustatyti tuos planavimo principus ir laikotarpius, kurie nėra reglamentuoti Švietimo ir mokslo ministerijos. Rengiant mokyklos *Planavimo tvarką* turėtų būti paisoma naudingumo principo – planavimas yra prasmingas tiek, kiek jis padeda užtikrinti sklandų mokyklos darbą ir aukštesnę ugdymo kokybę. Mokyklos *Planavimo tvarką* aprobuoja mokyklos pedagogų taryba ir tvirtina direktorius. *Planavimo tvarkoje* gali būti nustatoma ir vieninga visai mokyklai, ar atskiroms mokytojų grupėms, planų (ar jų privalomųjų dalių) forma.

Mokytojas pasirengia ilgalaikį (metų ar dviejų metų) savo darbo planą konkrečiai klasei, ar klasių grupei. Ilgalaikiai mokytojų darbo planai yra derinami su mokyklos direktoriaus įgaliotu asmeniu. Pasikeitus aplinkybėms jie gali būti koreguojami. Mokytojų darbo planai gali būti registruojami ir saugomi, jei tai numatyta *Mokyklos planavimo tvarkoje*. Plano vykdymo apskaita atliekama per *Klasės dienyną*.

Jei *Klasės dienynė* yra trumpalaikiams (mokymo etapų) planams skirta speciali vieta arba jei jų rengimą numato *Mokyklos planavimo tvarka*, tai mokytojas privalo rengti trumpalaikius planus. Tokiu atveju trumpalaikio plano vykdymo apskaita atliekama per klasės dienyną. Trumpalaikius planus su mokyklos vadovybe derinti neprivaloma (jei *Mokyklos planavimo tvarkoje* nėra numatyta kitaip). Jei *Klasės dienynė* ir *Mokyklos planavimo tvarkoje* trumpalaikių planų pildymas nenumatytas, tai mokytojas pats nusprendžia, kokia forma vykdyti trumpalaikį planavimą.

Mokytojų bendradarbiavimas tarpusavyje planuojant savo darbą gali būti papildomai reglamentuotas *Mokyklos planavimo tvarkoje*. Jei tokio reglamentavimo nėra, mokytojai dėl planavimo tarpusavyje derinasi savo nuožiūra.

* * * * *

Ugdymo planavimo pokyčiai dirbant pagal naujas programas. Vienas iš aktualiausių uždavinių diegiant atnaujintas Bendrąsias programas yra padėti mokytojams įsivertinti savo planavimo gebėjimus ir, jei reikia, juos patobulinti. Atnaujintos Bendrosios programos orientuoja mokyklas ir mokytojus į kompleksiškesnius ugdymo tikslus nei ligi šiol ir todėl mokymo ir mokymosi planavimui reikės aukšto mokytojo profesionalumo. Jei prieš keletą dešimtmečių planuojant daugiausiai dėmesio buvo skiriama dalyko temų išdėstymui, tai dabar Bendrosios programos orientuoja ne tik į dalykinių žinių perteikimą, bet ir į mokinių mokymą tas žinias praktiškai taikyti, dalykinių ir bendrųjų kompetencijų ugdymą. Planuojant mokymą įdiegus atnaujintas bendrąsias programas reikės nuolat apgalvoti ir modeliuoti ne tik žinių perteikimą, bet ir gebėjimų bei nuostatų ugdymą. Formaliai parengti planai ne visada bus būtini. Daugeliu atvejų užteks, kad mokytojas turėtų tegul ir neužrašytą (ar nepilnai aprašytą), bet gerai apgalvotą savo numatomų veiksmų scenarijų, kad jis mokėtų išsikelti tarpinius tikslus ir

įsivertinti pažangą. Tačiau, jei mokytojas nebus (nei raštu, nei mintyse) susiplanavęs savo darbo (kurso, mokymo etapo, pamokos) su konkrečiais mokiniais, tai gerų rezultatų tikėtis bus sunku.

Svarbiausi mokytojo planavimo gebėjimai. Bendrosiomis programomis paremtas mokytojo savo darbo planavimas (mokymo ir mokymosi apmąstymas ir modeliavimas) yra būtina sąlyga siekiant atnaujintose Bendrosiose programose nužymėtų ugdymo rezultatų. Ypač svarbūs, pradedant dirbti pagal atnaujintas Bendrąsias programas, mokytojo gebėjimai planavimo procese:

- atsižvelgti į visas nuostatas, gebėjimus ir žinias, aprašytas Bendrosiose programose (pilnai „padengti“ Bendrąsias programas) ir individualizuoti visa tai konkrečioms mokiniams, pagal jų poreikius;
- parinkti tinkamas veiklas ir sukurti reikiamą aplinką visoms Bendrosiose programose numatytioms nuostatoms, gebėjimas ir žinioms perteikti;
- įvertinti mokinių mokymosi pasiekimus ir pažangą pagal visą atnaujintose Bendrosiose programose išdėstytą mokymosi pasiekimų apimtį.

Į šiuos glaudžiai su planavimu susijusius gebėjimus ir turi būti nukreiptas pagrindinis dėmesys pirmajame Bendrųjų programų diegimo etape.

Du planavimo lygmenys ir jų tarpusavio ryšiai. Mokykloje aiškiai išsiskiria du vadybiniu požiūriu skirtingi, nors ir glaudžiai tarpusavyje susiję, ugdymo planavimo lygmenys – mokyklos ugdomojo darbo planavimas ir mokytojo savo darbo planavimas. Planuojant mokyklos ugdomąjį darbą, susitariama dėl gana bendro pobūdžio laukiamų ugdymo rezultatų ir numatoma, kaip bus derinami veiksmai jų siekiant. Mokytojas, planuodamasis darbą, susikonkretina tikslus ir apgalvoja savo veiksmus, kaip jis sieks sutartų rezultatų. Mokyklos lygmens planavimas yra labai svarbus mokyklos vadybos kokybei užtikrinti o mokytojo – jo paties darbo kokybei užsitikrinti. Praktika, kai šie du planavimo lygmenys sutapatinami, kai mokytojų ilgalaikiams ir netgi trumpalaikiams planams suteikiamas mokyklos lygmens planavimo dokumentų statusas, turi rimtų trūkumų.

Mokyklos lygmenyje prasminga reglamentuoti tik tuos planavimo procesus, kurie tiesiogiai susiję su mokyklos vadyba ir mokyklos darbo kokybės užtikrinimu. Planavimą, tiesiogiai nesusijusį su mokyklos vadyba, mokytojas turėtų vykdyti savo nuožiūra. Mokyklos planavimo tvarkos ir procedūros turi atitikti jos taikomą kokybės užtikrinimo modelį. Jei mokyklos vadyboje orientuojamasi į vidinių procesų kokybės kontrolę, tai planuojant paprastai daugiau dėmesio skiriama planų įforminimui, planų vykdymo priežiūrai ir formaliam atsiskaitymui už planų vykdymą. Priešingai, jei vadyboje orientuojamasi į rezultatus ir sukuriama „pridėtinę vertę“, tai mokykloje planavimas traktuojamas ne kaip vienkartinis aktas, bet kaip procesas, sprendimai priimami atsižvelgiant į faktus ir situacijos analizę, planavimas grindžiamas tarimusi ir atskaitomybe už rezultatus, skatinamas mokytojų autonomiškumas.

Planavimo kaitos tempai. Nei mokytojų, nei mokyklos lygmens planavimo negalima kokybiškai pakeisti per trumpą laiką. Norint pasiekti gerų rezultatų, reikia ilgai ir nuosekliai dirbti. Planavimo kultūros kaita vyksta palaipsniui. Svarbu ir tai, kad planavimo kokybei nelabai tinka absoliutūs matai, ji yra labai kontekstuali. Pavyzdžiui, patyrusio mokytojo eksperto susikurtas pamokos planas gali visiškai netikti (būti netinkamos kokybės) pradedančiam mokytojui, nes nepatyręs mokytojas tiesiog neturės

kompetencijos tą planą įgyvendinti. Akivaizdu taip pat, kad mokytojo planavimo gebėjimai negali stipriai pralengti jo kitų profesinių gebėjimų. Pavyzdžiui, mokytojas, kuris dar nėra įgudęs palaikyti ir stiprinti mokinių mokymosi motyvaciją, vargu ar sugebės gerai planuoti nuostatų ugdymą. Tą patį galima pasakyti ir apie mokyklos planavimo darbą, jis negali vykti kokybiškai žymiai geriau, nei, pavyzdžiui, ugdymas. Norint tobulinti planavimą, reikia atitinkamų pokyčių ir kitose veiklos srityse, tame tarpe tobulinti kitas mokyklos pedagogų kompetencijas ir visą mokyklos vadybą.

Planavimo aprėptis. Svarbus su planavimu susijęs klausimas, ką ir kaip detalčiai reikia planuoti. Akivaizdu, kad per daug detalčiai planuojant ugdymą, gali tiesiog nelikti laiko pačiam ugdymui. Planavimo ekspertai teigia, kad pirmiausiai mokytojas (mokykla) turėtų planuoti tai kas būtinausia, aktualiausia, kas kelia sunkumų. Antra vertus, planuoti reikia tik tai, ką įgyvendinti jau yra pasirengta, yra reikiami gebėjimai ir ištekliai. Visko suplanuoti neįmanoma ir nereikia. Pavyzdžiui, patyrusiam mokytojui jau gali būti neaktualu trumpalaikiame plane detalčiai numatyti integracinius ryšius su kitais dalykais, bet vietoje to jam galbūt labai aktualu planuoti į dalyko mokymą ir mokymąsi integruotą mokinių mokėjimo mokytis kompetencijos plėtojimą. Tuo tarpu nepatyrusiam mokytojui gali būti gyvybiškai svarbu planuoti daug paprastesnius dalykus, pavyzdžiui tolygų dalyko žinių išdėstymą laike, nes didžiausia grėsmė jam – tiesiog nesusipėti „išdėstyti“ temas. Mokymosi mokytis kompetenciją ugdančių veiklų integravimas trumpalaikiame plane nepatyrusiam mokytojui galėtų būti tiesiog per sunkus uždavinys.

Galima būtų laikytis tokių principų:

- Jei mokytojas dirba kokybiškai (jo mokiniai daro pakankamą pažangą visomis svarbiausiomis kryptimis aprašytais Bendrosiose programose ir jų mokymosi motyvacija yra gera, arba bent jau neblogėja) tai mokykla turėtų leisti tokiame mokytojui laikytis tik pačių būtiniausių planavimo taisyklių (pavyzdžiui, rengti supaprastintos formos ilgalaikį planą ir pildyti dienyną). Mokytojo darbo kokybiškumas tokiu atveju turėtų būti patvirtintas aiškiais įrodymais (pavyzdžiui, apklausų ir apibendrinamojo vertinimo užduočių, apimančių ne tik žinias, bet ir gebėjimus, rezultatais).

Jei mokytojui nepavyksta pasiekti gerų rezultatų ir yra požymių patvirtinančių, kad problemų priežastys yra susiję su planavimu, tai (kaip formuojamojo vertinimo priemonė) mokytojas gali būti prašomas pateikti aptarimui išsamų ilgalaikį, trumpalaikį(ius) ir/ar pamokos(ų) planą(us). Planai neturėtų būti naudojami taip, kad negalėtų nulemti apibendrinamojo mokytojo vertinimo rezultatų (jie turėtų būti naudojami tik kaip papildoma medžiaga apibendrinamajam mokytojo darbo vertinimui). Reikėtų vengti reikalauti, kad mokytojas pateiktų pamokos planą prieš pamokai įvykstant. Geriausiai būtų, jei mokytojas stebėtos pamokos planą galėtų pateikti kitą dieną po pamokos.

Rekomendacijos mokytojams. Planuodami ugdymą mokytojai turėtų kelti sau du pagrindinius tikslus:

- gerinti mokymo ir mokymosi kokybę;
- tobulinti savo profesinę kompetenciją.

Prieš planuodamas, mokytojas turėtų įsivertinti mokinių poreikius, savo darbo stiprybes ir silpnybes, bendrus mokyklos siekius kokybės užtikrinimo srityje, atsižvelgti į nustatytus

planavimo reikalavimus ir rekomendacijas ir apsispręsti kas ir kaip bus planuojama, su kuo planai bus derinami. Planuodamas mokytojas turėtų laikytis Bendrųjų programų reikalavimų ir nuostatų ir naudotis mokytojo knygoje, metodinėse rekomendacijose pateiktais pavyzdžiais, patyrusių kolegų parengtais planais, įvairia kita medžiaga.

Rekomendacijos švietimo padalinių vadovams. Švietimo padaliniai turėtų rūpintis pavaldžių mokyklų vadovų ir mokytojų planavimo kompetencija, **demonstruoti gero planavimo pavyzdžius.**

Rekomendacijos priežiūrą ir stebėseną vykdančių įstaigų darbuotojams. Priežiūrą ir stebėseną vykdančių įstaigų darbuotojai turėtų labai atsargiai naudoti planavimo dokumentus apibendrinamajam vertinimui. Planavimo dokumentai galėtų būti tik vienas iš informacijos šaltinių (gal net, pagalbinis šaltinis) apie mokytojų ir vadovų darbo kokybę ir kompetenciją. Priežiūrą ir stebėseną vykdančių įstaigų darbuotojai **turėtų teikti konstruktyvų grįžtamąjį mokykloms ir mokytojams apie planavimą. Šis grįžtamasis ryšys turėtų būti teikiamas bendrame mokyklos/mokytojo darbo rezultatų kontekste**

Siūlomi susitarimai dėl planavimo

1. Rekomenduoti mokykloms rengti dviejų metų ilgalaikius planus-programas. Tokius planus-programas rengtų ne atskiri mokytojai, o mokyklų metodinės grupės. Planasžprograma kas du metai būtų rengiamas (ar koreguojamas) kiekvienam mokinių srautui (paralelėse klasėse besimokantiems mokiniams). Plane-programoje ugdymo turinys (žinios, gebėjimai, nuostatos) būtų suskirstytas pirmiesiems ir antriesiems koncentro mokymosi metams.
2. Ilgalaikiame plane-programoje medžiagą rekomenduojama išdėstyti mokymosi ciklais/temomis, nurodant kiekvieno ciklo/temos pavadinimą, ciklui/temai skirtą laiką ir ciklo/temos turinį sudarančius gebėjimus ir žinias. Mokytojas galėtų varijuoti ciklą išdėstymą mokslo metų ribose, pagal reikalą didinti ar mažinti ciklui skirtą laiką ar individualizuoti turinio apimtį, bet jis negalėtų kilnoti dalies turinio iš vieno ciklo į kitą.
3. Mokslo metų pradžioje mokytojas turėtų parašyti ir pateikti vadovybei trumpą savo ilgalaikį planą, kuriame tik nurodytų kokia seka ir kokiais laikotarpiais planuoja mokyti atskirus plano-programos mokymo ciklus.
4. Prieš pradėdamas mokymo ciklą, mokytojas turėtų pasirengti trumpalaikę programą, kurioje turėtų būti nurodyti konkrečių pamokų uždaviniai ir laukiami rezultatai. Dažniausiai pamokų uždaviniai turėtų apimti ne tik žinias, bet ir gebėjimus.
5. Trumpalaikės programos derinimas neturėtų būti privalomas, tačiau turėtų būti galimybė vadovybei susipažinti su ankstesnių ir einamojo mokymo ciklo programomis.